

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ข้ามชาติ: ตัวแสดงที่มีผลกระทบ ต่อนโยบายต่างประเทศในปัจจุบัน*

สุรดา จันทะสุดธนกุล**

Abstract

Though international relations (IR) as a field of study intends to construct knowledge of cooperation and conflicts between states, it is undeniable that, in current world politics, there are non-state actors that comprise world citizens who have gathered to voice and protect public interests, as well as to make changes in public policies, in the name of “social movements.” That is because state and foreign policies are explicit decisions and commitments portrayed by authorized representatives of the states. Apart from domestic social movements, there are also transnational social movements, such as Amnesty International and Human Right Watch, along with terrorism organizations that could also be recognized as transnational social movements that are highly active in the world politics.

This paper aims to provide an understanding in transnational social movements as one of non-state actors and their ability to manipulate states’ foreign policies. The paper’s literature review covers both electronic and printed documents on social movement theories; foreign policy process and empirical data. Finally, it concludes that transnational social movements are not only crucial non-state actors that should be studied in order to understand the world politics, but also provide space for people to participate in the politics more effectively.

Keywords: social movements, transnational social movements, foreign policy process

---

*ผู้เขียนขอขอบคุณ ผศ.ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์ ศ.ดร. สุรชาติ บำรุงสุข, รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง และผศ.ดร. นฤมล ทับจุมพล สำหรับความช่วยเหลือและคำแนะนำในการเขียนบทความชิ้นนี้

**อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต และนิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

แม้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นหลักวิชาที่มุ่งสร้างความรู้เกี่ยวกับความร่วมมือและความขัดแย้งระหว่างรัฐ ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเมืองโลกในทุกวันนี้มีตัวแสดงที่มีโซ่รัฐ แต่เป็นตัวแสดงที่ประกอบด้วยประชากรโลกที่มารวมตัวกันเพื่อชี้ให้เห็นและปกป้องผลประโยชน์สาธารณะ รวมถึงสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อนโยบายสาธารณะในนามของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะวาทนโยบายรัฐและนโยบายต่างประเทศเป็นการแสดงออกถึงการตัดสินใจและข้อผูกพันของตัวแทนรัฐ ทั้งนี้นอกจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศ แล้วยังมีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ อาทิ องค์การนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International) และองค์การฮิวแมนไรท์วอทช์ (Human Right Watch) ตลอดจนขบวนการก่อการร้ายต่างๆ ต่างก็มีบทบาทในการเมืองระหว่างประเทศ

บทความชิ้นนี้ได้นำเสนอความเข้าใจเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติในฐานะตัวแสดงที่มีโซ่รัฐและความสามารถของขบวนการเหล่านั้นในการสร้างผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศ การทบทวนวรรณกรรมครอบคลุมทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม กระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยบทความนี้สรุปว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติไม่เพียงแต่เป็นตัวแสดงที่มีโซ่รัฐที่สำคัญในการช่วยทำความเข้าใจการเมืองโลก หากยังเป็นพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ, กระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ

ที่มาและความสำคัญ

ในโลกของการศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในฐานะวิชาเฉพาะทางเพื่อผลิตองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการและสถาบันเพื่อรักษาสถาบันสันติภาพและป้องกันความขัดแย้งระหว่างประเทศ และใช้ “รัฐ” เป็นศูนย์กลางในการตั้งคำถามในสาขาวิชา โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เป็นกระแสหลัก (ศุภมิตร ปีติพัฒน์ 2550, ก) แต่ นอกเหนือจากรัฐแล้ว ในความสัมพันธ์ระหว่าง

ประเทศยังมีตัวแสดงอื่นๆ ที่ไม่ใช่ “รัฐ” อีกด้วย เช่น บริษัท รัฐบาลระดับภูมิภาค และตัวแสดงอื่นๆ ที่ไม่ใช่รัฐ ทั้งนี้เพราะนโยบายต่างประเทศคือ “การกระทำที่แสดงในรูปแบบเป้าหมายที่เปิดเผย คำมั่นสัญญาหรือคำสั่งโดยตัวแทนของรัฐในนามของสังคมรัฐชาติป๊อป และ (นโยบายต่างประเทศ) ถูกกำกับโดยเป้าประสงค์ เจื่อนใจ และตัวแสดงทั้งที่เป็นรัฐบาลและไม่ใช่อำนาจซึ่งต้องการส่งผลกระทบต่อนโยบายและมีบทบาทเหนือไปจากความชอบธรรมภายในดินแดน” (Smith, Hadfield, and Dunne 2008, 2)

¹ แปลจากคำว่า territorial legitimacy

ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐตัวหนึ่งที่มีความสำคัญในโลกปัจจุบันคือ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” (social movements) เพราะเป็นการแสดงถึงการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องผลประโยชน์สาธารณะและความพยายามในการสร้างผลกระทบต่อนโยบายของรัฐในด้านต่างๆ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง 2552, 19 - 20) เช่น กรณี “เขื่อนน้ำโจน” ที่มีการรณรงค์จากองค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงปี พ.ศ. 2524 - 2531 ให้ระงับการสร้างเขื่อน ซึ่งในที่สุดโครงการสร้างเขื่อนก็ต้องยุติไป และพื้นที่บริเวณดังกล่าวยังได้รับประกาศให้เป็นมรดกโลก (พิศสม มีถม 2543, 49 - 50) เป็นต้น นอกจากนี้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมภายในรัฐแล้วยังมี “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ” (trans-national social movement) อีกด้วย เช่น องค์กรที่เคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชน อาทิ องค์กรการนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International) และองค์การฮิวแมนไรท์วอตช์ (Human Right Watch) ตลอดจนขบวนการก่อการร้ายต่างๆ ต่างก็มีบทบาทในการเมืองระหว่างประเทศ (Smith, Hadfield, and Dunne 2008, 73 - 75)

ดังนั้นจุดประสงค์ของรายงานฉบับนี้คือ ต้องการนำเสนอความเข้าใจเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติในฐานะตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐตัวหนึ่งและความสามารถในการสร้างผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศของตัวแสดงนี้ในกรอบสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ก่อนที่จะกล่าวถึงขบวนการทางสังคมข้ามชาติ ผู้เขียนคิดว่าควรอธิบายว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคืออะไร และแนวคิดทฤษฎีที่

เกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคมที่สำคัญๆ นั้นมีแนวคิดอะไรบ้างเป็นการปูพื้นฐานการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมให้ผู้อ่านได้ กล่าวคือ ขบวนการทางสังคมอาจเรียกอีกอย่างได้ว่า “องค์กรพัฒนาเอกชน” (non-governmental organization-NGOs) ซึ่งถือว่าเป็น “ภาคที่สาม” (the third sector) ของสังคม ที่ไม่ใช่ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน หากแต่เป็นภาคที่เข้ามาช่วยตอบสนองความต้องการของประชาชนในส่วนที่รัฐและธุรกิจเอกชนไม่สามารถตอบสนองได้ และเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ปกป้องและเรียกร้องผลประโยชน์ให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยเฉพาะในกรณีผลประโยชน์ดังกล่าวขัดกับผลประโยชน์ของรัฐบาลหรือธุรกิจเอกชน (เบญจมาศ ศิริภัทร และสุรพล มุละดา 2545, 3) และในประเทศไทยมีองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานในหลายประเด็นปัญหา เช่น ด้านสตรี เด็ก โรคเอดส์ ชุมชนแออัด แรงงานทวิภาคีชนชาติและสิ่งแวดล้อม ชนเผ่าและชาวเขา เกษตรกรรม สาธารณสุขและการคุ้มครองผู้บริโภค สิทธิมนุษยชน และด้านสื่อมวลชน (เบญจมาศ ศิริภัทร และสุรพล มุละดา 2545, 37 - 43) เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วองค์กรพัฒนาเอกชนยังหมายถึง “องค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานพัฒนาสังคม โดยเน้นการพัฒนาคนและการมีส่วนร่วมของประชาชน” “องค์กรที่จดทะเบียนนิติบุคคลหรือไม่จดทะเบียนก็ได้ และในกรณีที่ไม่ได้จดทะเบียนนิติบุคคล จะต้องมีการจัดองค์กรเป็นคณะบุคคลขึ้นมาดูแลรับผิดชอบในการดำเนินกิจการอย่างมีระเบียบแบบแผนตามสมควร” และ “องค์กรที่ดำเนินงานโดยอิสระ มีกิจกรรมต่อเนื่องและไม่แสวงหาผลประโยชน์หรือกำไร” (ไทยเอ็นจีโอ 2544) อีกทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน อาจเรียกด้วยชื่ออื่นๆ ได้อีกหลายชื่อ แต่สำหรับในประเทศไทยนิยมใช้อีกสามชื่อ

นอกจากจากองค์กรพัฒนาเอกชน คือ “องค์กรสาธารณประโยชน์” (public interest organization) องค์กรประชาสังคม (civil society organization) และ องค์กรการกุศล (philanthropic organization) (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยสังคม 2545, 2)

นอกจากนี้ลักษณะและบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านกฎหมาย การพัฒนา และการกระจายอำนาจการบริหารของประเทศ กล่าวคือ สำหรับปัจจัยด้านกฎหมายนั้น ในประเทศที่ใช้กฎหมายปกครองและกฎหมายแพ่งระบุน้ำที่และบทบาทขององค์กรทางสังคมไว้อย่างละเอียดและชัดเจน เช่น ประเทศไทย ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี ฮังการี และญี่ปุ่น เป็นต้น แต่ในประเทศที่ใช้กฎหมายประเพณี (common law) องค์กรต่างๆ สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นงานสาธารณะได้ แต่ต้องมีกฎหมายย่อยกำหนดว่ากิจกรรมใดที่ทำได้ หรือทำไม่ได้บ้าง ประเทศที่ใช้กฎหมายประเพณีในปัจจุบันนี้คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ เป็นต้น สำหรับปัจจัยด้านการพัฒนานั้นมีความสำคัญในแง่ที่ว่า หากประเทศมีการพัฒนาเศรษฐกิจสูงจะมีองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากกว่า มีความหลากหลาย และมีความแตกต่างของแต่ละองค์กรชัดเจนกว่าประเทศที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจต่ำ จึงสามารถกล่าวได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสอดคล้องกับจำนวนและความแตกต่างขององค์กร หรือในด้านปัจจัยการกระจายอำนาจการบริหารมีความสำคัญต่อองค์กรพัฒนาเอกชนในแง่ที่ว่า ประเทศที่รวมอำนาจการบริหารไว้ที่ส่วนกลางมาก องค์กรพัฒนาเอกชนจะมีจำนวนน้อยและมีบทบาทน้อยเพราะถูกควบคุมดูแลจากรัฐบาลมาก เช่น กรณีประเทศไทยที่มีจำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนน้อยในสมัยที่ประเทศปกครองด้วยรัฐบาลเผด็จการ แต่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเมื่อ

ประเทศมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยสังคม 2545, 3 - 5)

ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นคือ ทฤษฎีที่เหมือนเป็นร่มใบใหญ่คือ “ทฤษฎีขบวนการทางสังคม” (social movement theory) ซึ่งแม้จุดเริ่มต้นของการอธิบายขบวนการทางสังคมจะเริ่มจากทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ (collective behavior theory) การศึกษาพฤติกรรมของฝูงชน (mass) ที่มารวมตัวกันอย่างไรเหตุผล (irrational) ภายใต้สถานการณ์ไม่ปกติในสังคม และมองการเคลื่อนไหวทางสังคมในแง่ลบ เช่น ทฤษฎีการวิเคราะห์ฝูงชน ของกุสตาฟ เลอบง (Gustave Le Bon) (ประภาส ปันตบแต่ง 2552, 28 - 62) แต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นพัฒนาการทำให้ความหมายการเคลื่อนไหวทางสังคมเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีขบวนการทางสังคมที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมข้ามชาติหรือองค์กรพัฒนาเอกชนข้ามชาติ ซึ่งมีการเคลื่อนไหวบนประเด็นปัญหาต่างกันไปได้ชัดเจนกว่าทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ คือทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) และทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ (new social movement theory)

ทฤษฎีการระดมทรัพยากรนั้นเป็นการอธิบายการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นการทำทาสสังคมนั้น ขบวนการเพื่อสิทธิพลเมือง ขบวนการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ และเป็นการอธิบายขบวนการทางสังคมในฐานะการกระทำรวมหมู่ที่มีเหตุผล (rational) ซึ่งต่างจากทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ในยุคนั้น และทฤษฎีการระดมทรัพยากรมองว่าตัวขบวนการเคลื่อนไหวนั้นเป็นชุดความเชื่อของกลุ่มบุคคลที่อยู่ในขบวนการเคลื่อนไหวที่นำมาสร้างเป็นชุดข้อเสนอนในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม หรือเพื่อให้

สังคมกระจายผลประโยชน์นี้ไปในทิศทางที่กลุ่มการเคลื่อนไหวต้องการ ซึ่งทฤษฎีนี้จะมองขบวนการคล้ายกับกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) หรือกลุ่มผลักดัน (pressure group) ที่ทำหน้าที่รวบรวมผลประโยชน์และใช้ตัวการเคลื่อนไหวนั้นเป็นเครื่องมือในการต่อรองเจรจาปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มตน แต่จุดแตกต่างที่สำคัญระหว่างกลุ่มผลประโยชน์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในทฤษฎีการระดมทรัพยากรคือการที่กลุ่มผลประโยชน์กระทำการในโครงสร้างการเมืองปกติ แต่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีพื้นที่การเคลื่อนไหวที่ชายขอบ หรือนอกระบบการเมืองปกติ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง 2552, 66 - 88)

ในขณะที่ทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่มองขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะตัวกระทำทางสังคม (social agent) ที่แสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมรวมหมู่เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมหลังยุคอุตสาหกรรม (post-industrial) ซึ่งมีความขัดแย้งใหม่ๆ ที่แนวการวิเคราะห์เรื่องความขัดแย้งทางชนชั้นแบบดั้งเดิม (classical Marxist) ไม่เพียงพอในการอธิบาย จนทำให้มีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เช่น ขบวนการเฟมินิสต์ (feminist movement) หรือขบวนการอื่นๆ ที่เปลี่ยนเป้าหมายการต่อสู้เรื่อง ชนชั้นมาเป็นการต่อสู้เพื่อการรับรองความแตกต่างหลากหลายต่างๆ เช่น สิทธิพลเมือง สิทธิในการปกป้องรูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิต สิทธิในอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล และสิทธิในการดำรงอยู่ของชุมชน เป็นต้น และขบวนการเคลื่อนไหวมีเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงระดับสังคมซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ ซึ่งเรียกว่า “การเปลี่ยนรูปแบบรากของสังคม” (social transformation) หรือ “การรื้อสร้างใหม่ทางสังคม”

(social reconstruction) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง 2552, 126 - 147)

อีกแนวคิดหนึ่งที่เป็นลูกผสมระหว่างทฤษฎีการระดมทรัพยากรและมุมมองจิตวิทยาสังคม คือ “การสร้างกรอบโครง” (framing) และมีตัวแบบการจัดระเบียบกรอบโครง (framing alignment model) ที่มองว่าตัวขบวนการทางสังคมเป็นตัวให้ความหมายในการต่อสู้ การวิเคราะห์จึงอยู่ที่การให้ความหมายต่างๆ ของผู้ต่อสู้แข่งขันกันนิยามความหมายหรือวาทกรรมที่กลุ่มต่างๆ พยายามอัดฉีดให้กับสังคมเกี่ยวกับประเด็นนั้นๆ ดังนั้น ความสามารถของขบวนการเคลื่อนไหวในการเปลี่ยนเอาความคับข้องใจมาเป็นพลังในการนิยามประเด็นปัญหาและใช้เป็นเครื่องมือในการชักจูงมวลชนให้เข้ามาร่วมต่อสู้กับตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง 2552, 92 - 120; Snow, Rochford, Worden, and Benford 1986) หรือเราอาจใช้มุมมองทางสังคมวิทยาที่ใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างตัวแสดงต่างๆ การสร้างความหมาย หรือนิยามอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของบุคคลในสังคมมาอธิบายความหมายของความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ได้ สุดท้ายนี้ยังมีแนวคิดประกอบสร้าง (constructivists) ที่ใช้อธิบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ประชาชน และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กล่าวคือ นักคิดแนวประกอบสร้างและแม้แต่นักวิชาการด้านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมองว่าเครือข่ายข้ามชาติเหล่านี้มีส่วนร่วมกับการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศในเวลาเดียวกัน ได้รับทรัพยากรจากหลายแหล่งเพราะว่าเครือข่ายเหล่านั้นสังกัดทั้งประเทศและสังคมโลก และเครือข่ายจะใช้ทรัพยากรดังกล่าวในการสร้างผลกระทบต่อรัฐและองค์กรเหนือรัฐที่สร้างขึ้นโดยรัฐต่างๆ (Keck and Sikkink 1998, 1 - 4)

ดังนั้นจึงสามารถอธิบายความแตกต่างของ ทฤษฎีขบวนการทางสังคมได้ว่า ทฤษฎีพฤติกรรม รวมหมู่เป็นการวางรากฐานการวิเคราะห์การ เคลื่อนไหวทางสังคมผ่านปัจจัยทางอารมณ์และ ความรู้สึกของผู้ชน ในขณะที่ทฤษฎีการระดม ทรัพยากรเป็นการตั้งสมมติฐานว่าการเคลื่อนไหว เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลที่มีเหตุผลและ มองเห็นผลประโยชน์ในการเคลื่อนไหว ส่วน ทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่เป็นการอธิบายการ เคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นความขัดแย้งใหม่ๆ เพื่อให้รัฐและผู้มีอำนาจตัดสินใจนโยบายตระหนัก ถึงความจำเป็นในการตอบสนองต่อความต้องการ ในเรื่องมากกว่าเศรษฐกิจของประชาชน อีกทั้ง เป็นการเคลื่อนไหวแบบข้ามชนชั้น เช่น อัตลักษณ์ ทางเพศ และสิทธิพลเมือง เป็นต้น สำหรับทฤษฎี กรอบโครงเป็นเครื่องมือในการอธิบายการใช้การ นิยามปัญหาและการเปลี่ยนความคับข้องใจมาสู่ พลังในการเคลื่อนไหวของมวลชน และทฤษฎี สุดท้าย คือ ทฤษฎีประกอบสร้างซึ่งมุ่งเน้นอธิบาย ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเครือข่ายต่างๆ ที่เป็น ฐานทรัพยากรในการเคลื่อนไหวให้กับขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคม

อย่างไรก็ตาม ซิดนีย์ แทร์โรว์ (Sidney Tarrow) นักวิชาการด้านการเคลื่อนไหวทางสังคม ให้ความ เห็นว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เราเห็นทุกวันนี้เริ่ม ปรากฏขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 18 อันเป็นผลมาจาก การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงกับระบบ ทุนนิยม และการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นก่อน กระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรมเสียอีก ซึ่งความ เปลี่ยนแปลงหลักๆ นั้นคือ 1) การพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ และ 2) การสมาคมและการขัดเกลาทางสังคมรูปแบบ ใหม่ ซึ่งทั้งสองเหตุนี้ช่วยให้การคิดในรูปแบบใหม่ พุ่งกระจายขึ้น กล่าวคือ ทำให้คนธรรมดาตามองตัวเอง

ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำรวมหมู่ที่กว้างขึ้น (Tarrow 1994, 48 - 61) ซึ่งแทร์โรว์ได้อธิบายว่า ใน สังคมยุโรปสมัยก่อน ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งที่บุคคล จะมีต่อกลุ่มที่ตนสังกัด (corporate solidarity) และ การสื่อสารแบบซึ่งๆ หน้า (face-to-face commu- nication) คือสิ่งที่ทำให้การกระทำรวมหมู่ปะทุขึ้น แต่ ภายหลังศตวรรษที่ 18 การสมาคมรูปแบบใหม่และ การสื่อสารอย่างสม่ำเสมอเชื่อมศูนย์กลางและชายขอบ อีกทั้งการแพร่ขยายของสิ่งพิมพ์และการรู้หนังสือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโลก (secular change) เพราะการพิมพ์และการสมาคมทำให้คนที่อยู่กระจาย กันในต่างเมืองและต่างศาสนารู้จักกันและมาเจอกัน ได้ง่ายขึ้นแม้จะมีความห่างไกลทั้งทางสังคมและ ทางภูมิศาสตร์ นี่คือการพุ่งกระจายความขัดแย้ง ให้กลายเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมระดับชาติ (national social movements) (Tarrow 1994, 48 - 61)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ข้ามชาติ

ในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคน การ ปกครอง หรือกับสิ่งแวดล้อมนั้นมักใช้ “พื้นที่” เป็น ตัวกำหนด โดยมีการแบ่งเขตแดนเป็นตัวตั้งเพื่อ กำหนดอาณาบริเวณเฉพาะที่มีพรมแดน และมี ระเบียบวิถีปฏิบัติหนึ่งๆ บังคับใช้เหนือพื้นที่นั้น แต่ ไม่มีอาณาเขตใดที่เป็นนิรันดร์เพราะเมื่อได้รับการ ปะทะสังสรรค์กับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ เปลี่ยนไป ไม่ว่าจะปัจจัยทางเทคโนโลยี การ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร การรับวัฒนธรรม อื่นเข้ามาในพื้นที่จะทำให้ความชัดเจนของเขตแดน ที่มีอยู่เบาบางลงไป (ศุภมิตร ปิติพัฒน์ 2553, 2 - 5) และสภาวะข้ามชาติ คือ การกระทำกิจกรรมต่างๆ ข้ามพรมแดนนั้น เช่น การเมืองข้ามชาติ (trans-

national politics) ที่หมายถึงการกระทำกิจกรรมทางการเมืองข้ามพรมแดนรัฐ เช่น องค์การพัฒนาเอกชนข้ามชาติต่างๆ อาทิ องค์การนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International) และองค์การฮิวแมนไรท์วอทช์ (Human Right Watch) ที่ได้กล่าวถึงในข้างต้น เป็นองค์กรที่กระทำกิจกรรมข้ามพรมแดนอันส่งผลกระทบต่อ “การเมืองเรื่องสิทธิมนุษยชน” (politics of human rights) ซึ่งไม่ได้ผูกติดกับพรมแดนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือแนวนโยบายของรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่ง หากแต่เป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อการเมืองโลกโดยรวม (Axford, Browning, Huggins, and Rosamond 2002, 475 - 485)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาตินั้นได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนเมื่อปลายศตวรรษที่ 20 ที่แม้แต่ละรัฐและองค์กรเหนือรัฐจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่ในพื้นที่การเมืองโลกก็มีตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับรัฐและองค์กรเหล่านั้นด้วย และปฏิสัมพันธ์นั้นอยู่ในรูปของเครือข่ายซึ่งบางเครือข่ายอาจเกี่ยวกับตัวแสดงทางเศรษฐกิจหรือบริษัทต่างๆ หรืออาจเป็นการรวมตัวของนักวิทยาศาสตร์ หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความเชื่อมโยงทางอาชีพต่อกัน (professional ties) และพยายามสร้างผลกระทบหรืออิทธิพลเหนือนโยบายในด้านต่างๆ ของรัฐ หรือบางเครือข่ายอาจเป็นการรวมตัวของนักเคลื่อนไหว (activists) ที่มารวมตัวกันด้วยความคิดความเชื่อหรือหลักการบางอย่างที่มีร่วมกันและใช้ฐานความคิดนั้นเป็นเชื้อเพลิงในการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Keck and Sikkink 1998, 1 - 5)

นอกจากนี้เรายังสามารถแบ่งประเภทขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติได้ทั้งหมด 3 ประเภท (Hill 2003, 194 - 201) คือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีประเด็นการเคลื่อนไหวเรื่อง “พื้นที่” ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมประเภทนี้จะใช้พื้นที่รัฐเป็นฐานในการเคลื่อนไหว เช่น รัฐบาลหรืออาจใช้เรื่องพื้นที่รัฐเป็นประเด็นในการเคลื่อนไหว เช่น กลุ่มผู้แบ่งแยกดินแดนในประเทศต่างๆ ที่ต้องการเป็นอิสระในการปกครองพื้นที่ของตน (autonomy) จากรัฐบาลกลาง เป็นต้น ประเภทที่สองคือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีประเด็นการเคลื่อนไหวเรื่อง “อุดมการณ์/วัฒนธรรม” โดยที่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเผยแพร่ความคิดความเชื่อที่กลุ่มยึดถือให้ฟุ้งกระจายออกไปภายนอกพื้นที่รัฐ เช่น การเผยแพร่ศาสนาของกลุ่มมิชชันนารี เป็นต้น และประเภทสุดท้ายคือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีประเด็นการเคลื่อนไหวเรื่อง “เศรษฐกิจ” ซึ่งมีจุดประสงค์หลักคือการสร้างความมั่งคั่งให้กับองค์กรของตน เช่น บริษัทข้ามชาติ (multi-national corporations: MNCs) เป็นต้น

อีกทั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในสมัยใหม่มีลักษณะการเคลื่อนไหว 3 แบบ คือ ความรุนแรง การขัดขวาง และการชุมนุม กล่าวคือในรูปแบบความรุนแรงนั้นเริ่มต้นได้ง่ายที่สุด แต่ไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากสังคมเพราะเป็นการสร้างความเสียหาย (เช่น การก่อการร้าย)² ส่วนการขัดขวางเป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะที่ก่อวินาศกรรมประจำวันของคนในสังคม ซึ่งมักเริ่มต้นจากความคับข้องใจของประชาชนต่อผู้นำ แต่การขัดขวางนั้นอาจแปรรูปเป็นการใช้ความรุนแรงได้ง่ายหากการ

² คำอธิบายในวงเล็บเป็นของผู้เขียน

เคลื่อนไหวไม่มีเสถียรภาพหรือการวางกลยุทธ์ที่ชัดเจน (เช่น การปิดถนนประท้วง หรือการบุกเข้ายึดสถานที่ราชการ) เป็นต้น ซึ่งการขัดขวางนั้นถือว่าเป็นนวัตกรรมในการเคลื่อนไหวที่สามารถทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมได้ และเป็นการกระตุ้นให้สังคมหันมาสนใจการเคลื่อนไหวได้ และรูปแบบสุดท้ายคือการชุมนุม ซึ่งเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด เพราะเป็นการเคลื่อนไหวที่ควบคุมไปกับการใช้ชีวิตประจำวันของคนในสังคม เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากการชุมนุม และส่วนใหญ่จะได้รับการอำนวยความสะดวกจากรัฐ (เช่น การชุมนุมเรียกร้องความเป็นธรรมต่างๆ จากรัฐบาล เช่น เรื่องปัญหาที่ดินทำกิน หรือสวัสดิการของสายอาชีพต่างๆ ที่รัฐมักจะอำนวยความสะดวกต่อผู้ชุมนุมด้วยการนำรถสุขา หรือรถพยาบาลไปบริการในพื้นที่การชุมนุม) (Tarrow 1994, 100 - 117)

ในช่วงทศวรรษที่ 1980 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในตะวันตกดึงดูดความสนใจของสาธารณะไปสู่การตั้งคำถามเรื่องสันติภาพและสิ่งแวดล้อมในหลายประเทศ เช่นกลุ่มนักวิทยาศาสตร์ข้ามชาติในรูปแบบของ “ชุมชนทางปัญญา” (epistemic communities) ที่มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นการตระหนักกับเรื่องสิ่งแวดล้อมในประเด็นต่างๆ ของประชาชนทั่วโลก หรือเครือข่ายข้ามรัฐบาล (transgovernmental network) ที่เป็นการรวมตัวของเจ้าหน้าที่รัฐที่สังกัดอยู่ในหน่วยย่อยของรัฐบาลประเทศต่างๆ ในองค์กรเหนือรัฐ หรือในระบบบอบต่างๆ ในเวทีโลก ซึ่งเครือข่ายนี้จะขับเคลื่อนประเด็นของตนเองอย่างเป็นอิสระจากรัฐ และบางครั้งประเด็นที่เครือข่ายเหล่านี้ขับเคลื่อนอาจจะขัดแย้งกับนโยบายรัฐที่สมาชิกเครือข่ายสังกัดอยู่ก็ได้ (Risse-Kappen 1995, 4 - 5) ตัวอย่างชุมชนทาง

ปัญญาในประเทศไทยคือ นักวิชาการในด้านต่างๆ หรือพื้นที่เครือข่ายทางสังคม (social network) ที่เป็นแหล่งแพร่แนวความคิดของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นให้สาธารณชนเข้าถึงได้ เช่น เว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน (Midnight University) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติไม่จำเป็นที่จะต้องเคลื่อนไหวในประเด็นที่ “ดี” เสมอไป เช่น ขบวนการทางสังคมข้ามชาติในรูปแบบองค์กรก่อการร้ายที่เคลื่อนไหวด้วยวิธีวินาศกรรมและคุกคามเสถียรภาพภายในประเทศหลายประเทศในโลก ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้คาดการณ์ว่าการก่อการร้ายจะนำมาซึ่งความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตระหว่างรัฐต่างๆ อีกด้วย (Risse-Kappen 1995, 4)

ในปัจจุบันมีองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีลักษณะข้ามชาติ (international non-governmental organizations: INGOs) ประมาณ 5,000 องค์กร ซึ่งมีพันธกิจแตกต่างกันไป เช่น การรณรงค์เพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศ หรือการต่อต้านการแทรกแซงชีวิตของประชากรจากสถาบันต่างๆ ของรัฐ โดยที่ แต่ละองค์กรจะใช้วิธี “ล็อบบี้” (lobby) ระบบระหว่างประเทศ (international regimes) และองค์กรระหว่างรัฐ (inter-state organizations) ให้ทำตามเป้าหมายขององค์กรตน นอกจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศแล้วยังมีบริษัทข้ามชาติประมาณ 7,000 บริษัท ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในประเทศต่างๆ ซึ่งบางบริษัทมีมูลค่าการค้าขายมากกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (gross-national product: GNP) ของบางประเทศเสียอีก และบริษัทเหล่านี้มีส่วนในการสร้างปัญหาใหม่ๆ ให้กับนโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจของรัฐต่างๆ อีกด้วย (Keck and Sikkink 1998, 95 - 97) ในประเด็นบริษัทข้ามชาตินั้น หนังสือ “No Logo”

ของนาโอมิ ไคลน์ (Naomi Klein) เป็นหนังสือที่น่าสนใจในการตอบคำถามว่ามนุษย์ในสังคมทุนนิยมโลกจะมีวิธีต่อกับบริษัทข้ามชาติอย่างไร ไคลน์ได้พูดถึงสิ่งที่เรียกว่าจุดอ่อนอันสำคัญ (achilles heel) ของบริษัทข้ามชาติที่ดูเหมือนจะไม่มีจุดอ่อนเหล่านี้แต่จริงๆ แล้วจุดอ่อนของบริษัทข้ามชาติตามทัศนะของไคลน์นั่นคือ “ภาพลักษณ์” (image) หรือ “แบรนด์” (brand) ของบริษัทข้ามชาตินั้นเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสิ่งที่เป็นเหมือนหน้าตาที่สร้างความมั่งคั่งให้แก่บริษัทนั่นเองที่สามารถทำลายบริษัทข้ามชาติยักษ์ใหญ่เหล่านั้นได้ (Klein 2002, 342 - 343)

ไคลน์ได้อธิบายถึง “การสะท้อนกลับอย่างรุนแรงทางวัฒนธรรม” (cultural backlash) ในระดับท้องถิ่นที่จะมาคานความเป็นระดับโลกของบริษัทข้ามชาติเพราะบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ เช่น สตาร์บัคส์ (Starbucks) ไนกี้ (Nike) แมคโดนัลด์ (McDonald’s) ฯลฯ มีอำนาจต่อรองกับรัฐบาลท้องถิ่นมาก โดยลักษณะการต่อรองที่ไคลน์กล่าวถึงนี้ก็คือการให้สินบนเจ้าหน้าที่รัฐที่บริษัทข้ามชาติไม่ได้ทำเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา แต่ประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างสหรัฐอเมริกาก็ปรากฏให้เห็นได้เช่นกัน จึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจที่รัฐบาลท้องถิ่นจะออกกฎหมายเอื้อประโยชน์หรืออย่างน้อยก็จะไม่ออกกฎหมายที่ขัดผลประโยชน์กับบริษัทเหล่านี้ (Klein 2002, 182 - 190)

นอกจากองค์กรพัฒนาเอกชนข้ามชาติและบริษัทข้ามชาติแล้วยังมี เครือข่ายพันธมิตร (alliances) ต่างๆ ข้ามชาติซึ่งถือว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติเช่นเดียวกัน แม้เรา

จะเห็นว่าความสัมพันธ์ในลักษณะข้ามชาตินั้นมีอยู่ในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ความเข้าใจในประเด็นนี้ยังมีอยู่น้อย อีกทั้งการที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อนโยบายก็อาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละกรณี เช่น การแพร่กระจายแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและค่านิยมประชาธิปไตยเป็นประเด็นที่องค์กรพัฒนาเอกชนข้ามชาติได้รณรงค์มาอย่างต่อเนื่องในแทบทุกพื้นที่ในโลก แต่กลับส่งผลกระทบในบางประเทศมากกว่าประเทศอื่นๆ ดังนั้นคำถามสำคัญเกี่ยวกับความสามารถของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติที่จะสร้างผลกระทบต่อนโยบายของประเทศคือ “ภายใต้สถานการณ์ใดทั้งภายในและภายนอกประเทศที่จะทำให้ความร่วมมือและตัวแสดงข้ามชาติที่ต้องการปรับเปลี่ยนผลลัพธ์ทางนโยบาย³ ในประเด็นหนึ่งๆ ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว” (Risse-Kappen 1995, 5)

สิ่งหนึ่งที่อาจเป็นคำตอบในประเด็นนี้ได้คือ “โครงสร้างของรัฐ” ที่อาจเป็นโอกาสหรืออุปสรรคต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติได้ กล่าวคือ แทวีร์มองว่า “โครงสร้างรัฐนั้นสร้างโครงสร้างทางโอกาสสำหรับการกระทำรวมหมู่ที่เป็นประโยชน์ต่อการเคลื่อนไหว” จากตัวแบบรัฐที่อ่อนแอผนวกกับภาคประชาสังคมที่อ่อนแอที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างจำกัด ในขณะที่รัฐที่อ่อนแอผนวกกับภาคประชาสังคมที่แข็งแรงจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและการกระทำรวมหมู่ ยิ่งไปกว่านั้น ทุกการพัฒนา รัฐเปิดโอกาสที่จะก่อให้เกิดการกระทำรวมหมู่ทั้งสิ้น นอกจากนี้แทวีร์ยังได้อ้างอิงถึง

³ แปลจากคำว่า policy outcomes

ข้อค้นพบที่ อเล็กซิส เดอ โทควิลล์ (Alexis De Tocqueville) พบในเรื่องการรวมศูนย์รัฐ การสมาคม และการกระทำรวมหมู่ระหว่างฝรั่งเศสกับสหรัฐอเมริกาที่ในสองประเทศที่โครงสร้างรัฐให้โอกาสสำหรับการเคลื่อนไหวทางสังคม (Tarrow 1994, 62 - 80)

เพราะในเรื่องโครงสร้างรัฐนั้น โดยเฉพาะในประเด็นการรวมศูนย์และลักษณะเฉพาะพิเศษของรัฐต่างๆ มุมมองของโทควิลล์ให้จุดเริ่มต้นในการวิเคราะห์บทบาทของการสร้างรัฐที่มีต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมระดับชาติ ซึ่งโทควิลล์ตั้งคำถามว่าทำไมการปฏิวัติฝรั่งเศสเกิดขึ้นในฝรั่งเศส และเขาได้ให้คำตอบว่าเพราะในฝรั่งเศส การที่รัฐขยายตัวได้ชะลั้งการปกครองโดยหมู่คณะ (aristocracy) และกลุ่มอื่นๆ ให้กลายเป็นแค่กาฝากในสังคม เพราะสังคมที่ดึงตัวกลางออกไปจะทำให้ไม่มีกันชนระหว่างรัฐและสังคม ดังนั้น คนฝรั่งเศสจึงเป็นผู้แสวงหาประโยชน์ส่วนตัว (self-seekers) ที่เป็นปัจเจกนิยมที่ไม่ได้มองถึงประโยชน์ส่วนรวม และสำหรับโทควิลล์ กระบวนการสร้างรัฐที่เกิดขึ้นหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสไม่มีอะไรมากกว่าการทำให้ระบอบเดิมที่เป็นการรวมศูนย์ดำรงอยู่ต่อไป ส่วนในกรณีของสหรัฐอเมริกาในศตวรรษที่ 19 นั้น โทควิลล์มองว่าไม่ได้รวมศูนย์และไม่ได้เป็นสิ่งที่ไม่ใช่รัฐ เพราะกลุ่มเฟเดอรัลลิสต์ (federalists) ได้สร้างรัฐที่มีประสิทธิภาพในการบรรลุเป้าหมายการรัดเข็มขัดทางการคลัง (fiscal consolidation) การลดหนี้ การวางแผนทางการทูต และการขยายตัวไปทางตะวันตก โทควิลล์พบว่ารัฐค่อนข้างอ่อนแอเพราะสถานการณ์ที่คุ่มเชิงกันทางการเมืองระหว่างสองกลุ่มคือ ภาคเหนือ และภาคใต้ (Tarrow 1994, 62 - 80) ซึ่งสหรัฐอเมริกาก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างระยะยาวส่งผลต่อโอกาสและกลยุทธการเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะในสหรัฐรูปแบบ

การสร้างรัฐในช่วงต้นส่งผลกระทบต่อการเคลื่อนไหวของแรงงาน คนงานอเมริกันเป็นคนงานในเมือง การกระทำรวมหมู่ของคนงานจึงเป็นไปในลักษณะการเมืองชุมชนเมือง (urban politics) ที่กลไกทางการเมืองคือการใช้การลงคะแนนเลือกตั้งและการให้ช่องทางการระดมพลในระดับที่สูงขึ้นไป (Tarrow 1994, 62 - 80)

นอกจากนี้นักวิชาการสำนักตีความ (interpretivists) เช่น ปีแอร์ บูดีเยอร์ (Pierre Bourdieu) ยังมองว่านอกจากโครงสร้างรัฐแล้วยังมี “บรรทัดฐาน” (norms) เป็นสิ่งที่อาจส่งเสริมหรือเหนี่ยวรั้ง การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะบรรทัดฐานมีความเป็นอิสระพอสมควรในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งนักวิชาการสายนี้ยังมองว่าทั้งบรรทัดฐาน อัตลักษณ์และผลประโยชน์มีความหมายร่วมกัน และตัวบรรทัดฐานยังผนวกอยู่กับโครงสร้างทางสังคมที่เป็นตัวสร้างและหล่อเลี้ยงค่านิยมต่างๆ ให้กับชุมชนหนึ่งๆ หากแต่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอาจใช้บรรทัดฐานนี้เป็นฐานในการเคลื่อนไหวได้เช่นกัน หรือเรียกว่าเป็นการนำบรรทัดฐานมาสู่การกระทำ เพราะจริงๆ แล้วบรรทัดฐาน จะไม่มีความหมายหากขาดการกระทำของคนในสังคม ซึ่งการกระทำนี้ไม่ใช่แค่ทำเฉยๆ แต่เป็นการทำซ้ำๆ จนสามารถคาดเดาผลลัพธ์ได้ และการไปเปลี่ยนบรรทัดฐานเป็นสิ่งที่ทำได้ยากและทำให้ตัวแสดงต่างๆ ต้องตั้งคำถามต่อบรรทัดฐานที่เป็นเหมือนชีวิตประจำวันและปลูกฝังการกระทำชุดใหม่ (Keck and Sikkink 1998, 34 - 35) นอกจากนี้กล่าวมาแล้ว แท้จริงยังอธิบายเรื่องโอกาสของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าการกระทำรวมหมู่จะเพิ่มขึ้นเมื่อคนได้รับทรัพยากร และหาโอกาสการใช้ทรัพยากรนั้น เพราะคนจะกระทำการบนพื้นฐานของโอกาส แต่ทรัพยากรนั้นจะมีประโยชน์ต่อเมื่อ

เป็นสิ่งตอบแทนที่มองเห็นได้สำหรับการจัดกิจกรรมท่ามกลางความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวที่อาจเกิดขึ้น และผู้ต่อต้าน ดังนั้น การก่อตัวขึ้นของการเคลื่อนไหวคือผลจากการที่คนจับยึดและสร้างโอกาส (Tarrow 1994, 81 - 99)

นอกจากนี้ภายในรัฐเองก็มีการเมืองระบบราชการ (bureaucratic politics) ที่สามารถส่งผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศ สร้างโอกาสหรือเป็นอุปสรรคให้การเคลื่อนไหวได้ เพราะการเมืองในระบบราชการมองว่าตัวแสดงต่างๆ ในระบบราชการเป็นผู้เล่น (players) ที่เข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจเชิงนโยบายและต้องแบ่งสรรอำนาจกัน ดังนั้น ตัวนโยบายจึงเป็นผลลัพธ์ของการตัดสินใจดังกล่าว ซึ่งอาจให้ประโยชน์หรือโทษต่อการเคลื่อนไหวได้ (Allison 2002, 420 - 426)

ในด้านกลยุทธ์ที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติใช้ในการเคลื่อนไหว นอกจากจะกล่าวในภาพรวมก่อนหน้าแล้วว่ามี 3 ประเภท คือ การชุมนุม การขัดขวาง และการใช้ความรุนแรง (Tarrow 1994, 100 - 117) หากจะพูดถึงกลยุทธ์ที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติใช้นั้น เราต้องสร้างฐานความเข้าใจร่วมกัน (common ground) ก่อนว่าการหาคำตอบว่าการเมืองระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่ต้องระบุว่า “การเมืองระหว่างประเทศนั้นรัฐหรือสังคมเป็นจุดเน้นในการศึกษา” หรือการตั้งประเด็นถกเถียงว่า “รัฐหรือสังคมเป็นศูนย์กลางของการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศ” เป็นเรื่องที่ผิด (Risse-Kappen 1995, 258 - 260) เพราะโลกของรัฐบาลกับโลกของประชาชนหรือสังคมนั้นอยู่ร่วมกันเหลื่อมกัน และแทรกแซงซึ่งกันและกันมาโดยตลอด

ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าหากรัฐบาลมีความสามารถในการครอบงำ (dominate) มากภายในประเทศ รัฐก็จะมีอำนาจมาก และสำหรับภายนอกประเทศ รัฐสร้างการทูตที่เป็นทางการ นโยบายต่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันระหว่างรัฐบาลต่างๆ และเป็นผู้ประกาศสงครามได้ ในขณะที่ประชาชนมีช่องทางในการเคลื่อนไหวที่มากกว่า เพราะสามารถสร้างภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งทั้งภายในและภายนอกรัฐได้ และในเมื่อโลกของรัฐและประชาชนไม่ได้ถูกปิดผนึกให้ไม่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ การกระทำของตัวแสดงที่สังกัดในแต่ละส่วนจึงสามารถส่งผลกระทบต่อและสามารถถูกกระทบจากส่วนอื่นๆ ได้เช่นเดียวกัน (Hill 2003, 187 - 194)

ยิ่งไปกว่านั้นโรเบิร์ต พัตนัม (Robert Putnam) ยังได้กล่าวถึงแนวคิด “เกมสองระดับ” (two-level game) ที่มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเหมือนกับถนัดที่มีสองเลน และผู้ประกอบการทางการเมือง⁴ จะนำพาเอาผลกระทบจากภายนอกประเทศเข้ามาสู่เวทีการเมืองภายในประเทศ และในเวลาเดียวกันการเมืองภายในประเทศก็เป็นตัวกำหนดสถานะของผู้ประกอบการทางการเมืองเหล่านั้นในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งการเจรจาต่อรองถือเป็นกุญแจสำคัญของเกมนี้ เพราะการเจรจาต่อรองเป็นการหาจุดที่สองฝ่ายยินยอมพร้อมใจที่จะถอยหลัง หรือลดทอนผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับเพื่อให้ข้อตกลงในการเจรจาสามารถลุล่วงไปได้ (win-set) ซึ่งหากทั้งสองฝ่ายที่เจรจากันต้องยื่นข้อเสนอที่คาดว่าอีกฝ่ายจะสามารถยอมรับได้ แต่ถ้าผลประโยชน์ระหว่างคู่เจรจาเหลื่อมกัน แล้วฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้ว่า win-set ของอีกฝ่ายคืออะไร ก็อาจก่อ

⁴ แปลจากคำว่า political entrepreneurs

ให้เกิดการเจรจาทุกฝ่ายได้ หรือรัฐบาลทั้งสองที่เป็นคู่เจรจากันอาจหาจุดร่วมเพื่อให้มีพื้นที่ในการกำหนดนโยบายหรือข้อตกลงที่ได้รับประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น (Risse-Kappen 1995, 16)

อย่างไรก็ตาม แม้ตัวแบบเกมสองระดับของพัตน์มให้การเชื่อมโยงระหว่างการเมืองภายในประเทศกับการเจรจาต่อรองในเวทีการเมืองโลก แต่ก็ยังเป็นตัวแบบที่รัฐเป็นศูนย์กลางในการอธิบาย เพราะมองว่ารัฐเป็นตัวแสดงเดียวที่เป็นตัวเชื่อมภายในและภายนอกประเทศเข้าด้วยกัน ดังนั้นโทมัสไรส์ แคปเพน (Thomas Risse-Kappen) จึงเสนอว่าในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติอย่างน้อย “สามระดับ” โดยที่ระดับที่หนึ่งคือพื้นที่การเจรจาต่อรองของรัฐบาลข้ามชาติ ในขณะที่ระดับที่สองคือพื้นที่ของการเจรจาต่อรองภายในรัฐบาลและระหว่างรัฐในเรื่องผลลัพธ์จากการเจรจาในระดับที่หนึ่ง และระดับที่สามคือพื้นที่ของการเมืองภายในประเทศ (Risse-Kappen 1995, 299 - 300)

อีกกลยุทธ์หนึ่งที่โคลนน์แนะนำในหนังสือของเธอ คือ การที่เมื่อรัฐบาลหันไปรับใช้บริษัทข้ามชาติและล้มเหลวในการรับใช้ประชาชนในการจัดหา “พื้นที่ปราศจากยี่ห้อ” (unbranded space) สิ่งที่ประชากรโลกในฐานะผู้บริโภคจะสามารถทำได้ก็คือการ “ป่วนวัฒนธรรม” (cultural jam) และการต่อต้านบรรษัทนิยม (anti-corporatism) โดยที่การป่วนวัฒนธรรมนั้นคือการนำโฆษณาของบริษัทข้ามชาติที่มีอยู่มาดัดแปลงแต่งเติมให้สะท้อนแนวคิดต่อต้านบรรษัทนิยม เช่น การปรับแต่งภาพ ใสคำพูด หรือดัดแปลงเครื่องหมายการค้าของบริษัทข้ามชาติ (Klein 2002) โลกในยุคอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงยังเอื้อให้การต่อต้านบรรษัท ทำได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถเคลื่อนไหวผ่านการสร้างชุมชนปัญญาชน

ซึ่งมีสมาชิกจากทั่วโลกในโลกโซเชียล เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ยูทูบ (YouTube) ทวิตเตอร์ (Twitter) และเครือข่ายทางสังคมอื่นๆ แต่ในขณะเดียวกันบรรษัทข้ามชาติก็ใช้การป่วนวัฒนธรรมในกลยุทธ์การตลาดด้วยเช่นกัน เช่น ยาฮู อัลเทอร์เนทีฟ (Yahoo alternative) ดังนั้นเครือข่ายทางสังคมหรือเทคโนโลยีอื่นๆ จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ

แม้โคลนน์จะถูกแย้งว่าการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายทางสังคมเป็นการยอมรับพันธนาการของทุนนิยมและบรรษัทข้ามชาติ แต่โคลนน์ได้ตอบในประเด็นนี้ว่าสิ่งที่ควรให้ความสนใจคือเนื้อหา (content) ในการติดต่อสื่อสารนั้นๆ และการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายทางสังคมที่มีเยื่อหุ้มบอกถึงบรรษัทนิยมเป็นวิธีการสื่อสารที่ครอบคลุมผู้บริโภคทั่วโลก การใช้ช่องทางสื่อสารเหล่านี้จึงเป็นการทำลายบรรษัทด้วยเครื่องมือของบริษัทเอง สำหรับโคลนน์แล้ว “การปฏิบัติที่แท้จริง” นั้นอยู่ไม่ไกลจากวันนี้ เพราะหลายกลุ่มได้หยุดพูดคุยเรื่องการปฏิบัติ แต่เริ่มปฏิบัติด้วยการปฏิบัติมากขึ้น เช่น เหตุการณ์ 9/11 โดยที่โคลนน์ได้กล่าวถึงการก่อการร้าย ว่าเป็นการต่อต้านบรรษัทข้ามชาติและทุนนิยมแบบหนึ่ง ซึ่งประชากรโลกสามารถเลือกที่จะเข้าร่วมการเคลื่อนไหวต่อต้านบรรษัทที่ใช้ความรุนแรงแบบการก่อการร้าย หรือรูปแบบอื่นๆ เช่น การเมืองบนท้องถนนในรูปแบบการประท้วง หรือการป่วนวัฒนธรรมบนโลกโซเชียล หรือแม้แต่การเข้าไปดัดแปลงแก้ไขป้ายโฆษณาของบริษัทต่างๆ (Klein 2002, 279 - 285)

การเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติจึงเป็นการเคลื่อนไหวในประเด็นพื้นที่ อุดมการณ์ความเชื่อหรือเศรษฐกิจ ผ่านการใช้ความรุนแรง การขัดขวาง

หรือการประชุม และเป็นการต่อสู้เคลื่อนไหวในลักษณะข้ามพรมแดนประเทศผ่านเครือข่ายอาชีพ และประเด็นที่ผู้เคลื่อนไหวมีความสนใจร่วมกัน อีกทั้งความสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวข้ามชาติยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านโครงสร้างรัฐบรรทัดฐาน และการเมืองระบบราชการในแต่ละรัฐ นอกจากนี้ตามแนวคิดของไรส์ แคปเพน ยังมาขยายแนวคิดเกมสองระดับของพัตน์มที่ เดิมเน้นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภายในและภายนอกประเทศให้กลายเป็นเกมสามระดับ คือระดับโลก ระดับภายในรัฐบาลและระหว่างรัฐ และระดับภายในประเทศ ดังนั้นจึงสามารถอธิบายได้ว่าการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติจึงมิใช่การศึกษาตัวแสดงที่มีใช้รัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่จะต้องนำปัจจัยภายในประเทศ ปัจจัยภายในรัฐบาล และระหว่างประเทศเข้ามาพิจารณา ร่วมกันอีกด้วย

ผลกระทบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติต่อนโยบายต่างประเทศ

ขบวนการข้ามชาติมีการวางเครือข่ายพันธมิตรอยู่ทั่วโลก ผนวกกับการที่เครือข่ายข้ามชาติเหล่านั้นใช้ความรู้เป็นฐาน (knowledge-based) และใช้หลักการเชิงบรรทัดฐาน (normative-principle based) จึงทำให้สามารถสร้างการพุ่งกระจายค่านิยมบรรทัดฐาน และความคิดในระดับโลก เช่นแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ความมั่นคงระหว่างประเทศ และสิ่งแวดล้อมโลก (Risse-Kappen 1995, 4) และด้วยธรรมชาติของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติที่มักเป็นการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐหรือท้าทายธรรมเนียมหรือความเชื่อต่างๆ ของรัฐ

จึงทำให้รัฐต่างๆ อาจร่วมมือกันเพื่อบิดกันการเคลื่อนไหวเหล่านั้น เช่น องค์การที่ขับเคลื่อนเรื่องแนวความคิดประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน การเคลื่อนไหวของกลุ่มเกย์และสิทธิสตรี สิ่งแวดล้อมหรือชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ทำให้พื้นที่ในการเมืองระหว่างประเทศตั้งคำถามกับอำนาจอธิปไตยของรัฐในประเทศนั้นๆ มากขึ้น โดยเฉพาะขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่พยายามหาเครือข่ายในพื้นที่ประเทศอื่นๆ เพื่อสร้างแรงกดดันต่อรัฐบาลในบ้านของตนเอง การกระทำนี้เรียกว่าการสร้างผลกระทบแบบบูมเมอแรง (boomerang effects) ซึ่งเป็นการกระทำที่บั่นทอนอำนาจอธิปไตยของรัฐ (Keck and Sikkink 1998, 12)

อีกทั้งการสร้างและกระจายชุดข้อมูลที่แตกต่างจากรัฐเป็นเสมือนการกล่าวโดยนัยว่า บางครั้งรัฐก็โกหกเช่นกัน ซึ่งเป็นการกระทำที่บั่นทอนความน่าเชื่อถือของรัฐในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะเมื่อเครือข่ายข้ามชาติของการเคลื่อนไหวทางสังคมประเทศต่างๆ สามารถให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากกว่าข้อมูลของรัฐบาล โดยเฉพาะข้อมูลที่ขัดแย้งกับข้อมูลของรัฐบาล ทำให้องค์กรเหนือรัฐให้คุณค่าต่อรัฐบาลในฐานะองค์กรวิพากษ์น้อยลง เช่น การเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนที่จะเคลื่อนไหวในสองลักษณะ คือ การเรียกร้องให้ทั้งรัฐบาลและองค์กรเหนือรัฐสร้างแนวทางการตรวจสอบเรื่องสิทธิมนุษยชนในประเทศสมาชิก และเปิดโปงการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรัฐบาลประเทศหนึ่งๆ ซึ่งจะทำให้ประเทศอื่นๆ เรียกร้องให้ประเทศนั้นออกมาอธิบาย และอาจทำให้ประเทศนั้นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นที่ยอมรับได้ในกลุ่มประเทศสมาชิก เมื่อรัฐบาลตระหนักว่าการแทรกแซงจากองค์กรระหว่างประเทศเป็นการกระทำที่ขอบธรรมและเปลี่ยนพฤติกรรมของตนภายใน

ประเทศเพื่อตอบสนองต่อแรงกดดันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ เมื่อนั้นจึงถือว่ามี การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ประชากร และตัวแสดงข้ามชาติต่างๆ ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไปนี้เป็นสิ่งที่ถือว่เป็นผลกระทบจากการทำงานของเครือข่ายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ (Keck and Sikkink 1998, 12 - 13)

กรณีการเคลื่อนไหวขององค์กรที่มีอิทธิพลในประเทศไทยร่วมกับองค์กรในประเทศพม่า กัมพูชา เวียดนาม และลาวในเรื่องการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะเด็ก และสตรี ถือว่เป็นประเด็นที่ประสบความสำเร็จในการสร้างผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศ ซึ่งจะเห็นได้จากการลงนามในบันทึกความร่วมมือ (Memorandum of Understanding - MOU) ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเหล่านี้ (United Nations Inter-Agency Project on Human Trafficking (UNIAP) 2004)

นอกจากนี้ การก่อการร้ายที่ถือว่เป็นรูปแบบหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาตินั้นเป็นตัวแสดงที่สร้างผลกระทบต่อการเมืองโลกอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ แม้การเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อการร้ายจะเป็นการใช้ความรุนแรง และเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาตินั้นๆ มีความยึดมั่นต่อเป้าหมายทางการเมืองของตนอย่างเหนียวแน่น และในหลายครั้ง การเคลื่อนไหวโดยใช้ความรุนแรงของกลุ่มผู้ก่อการร้ายก็ถือว่ประสบความสำเร็จในแง่ที่ว่พวกเขาสามารถดึงความสนใจของประชากรโลกมาสู่ประเด็นที่พวกเขาต่อสู้ (Hill 2003, 195 - 196) เช่น เหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 หรือการใช้ความรุนแรงของกองทัพสาธารณรัฐไอร์แลนด์ (Irish Republic Army—IRA) เป็นต้น

สรุป

การศึกษาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติจะทำให้เราเข้าใจสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปในการเมืองระหว่างประเทศในยุคปัจจุบันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคม ในประเทศไทยเรามีสำนวน “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” ที่สะท้อนให้เห็นหลักธรรมชาติทางสังคมที่คนที่แข็งแรงกว่า ใหญ่โตกว่า ย่อมสามารถกลืนกินคนที่อ่อนแอกว่า ตัวเล็กกว่าได้ ในทัศนะของผู้เขียน สำนวนนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนสถานะทางสังคมในประเทศต่างๆ หากแต่ยังสะท้อนถึงภาวะสังคมทุนนิยมโลกอีกด้วย กล่าวคือ เราสามารถเห็นปรากฏการณ์ที่บริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ดูดกลืนธุรกิจท้องถิ่นขนาดเล็ก เช่น กรณีห้างสรรพสินค้าเทสโก้ (Tesco-Lotus) หรือแม้กระทั่งธุรกิจภายในประเทศขนาดใหญ่ เช่น ร้านสะดวกซื้อเซเว่นอีเลฟเว่น (7-11) ที่เปลี่ยนวิถีชีวิตคนไทยและทำให้ธุรกิจท้องถิ่นขนาดย่อมต้องปิดกิจการลง โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท โดย ณ ปัจจุบันเทสโก้ ได้เปิดร้านสะดวกซื้อในชื่อ โลตัส เอ็กซ์เพรส (Lotus Express) จำนวน 1,400 สาขา ซึ่งในจำนวนนี้เป็นสาขาที่เปิดในปี พ.ศ. 2556 จำนวน 350 สาขา และเป็นสาขาที่เปิดในช่วงไตรมาสแรกของปี พ.ศ. 2557 จำนวน 40 สาขาทั่วประเทศ และจะเริ่มต้นเปิดร้านสะดวกซื้อแนวใหม่ที่เน้นการขายสินค้าในชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งมีร้านกาแฟและสัญญาณอินเทอร์เน็ตบริการภายใต้ชื่อ “365” ในอนาคตอันใกล้ (Webmaster Marketeer 2014) สำหรับการต่อต้านบริษัทค้าปลีกขนาดใหญ่ในประเทศไทย ตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จหนึ่งคือกรณีจังหวัดอุทัยธานี ที่ผู้นำระดับชุมชนร่วมมือกับเทศบาลจังหวัดในการรณรงค์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และ

สนับสนุนร้านค้ารายย่อยของประชาชน เพราะเห็นร่วมกันว่าการเปิดโอกาสให้บริษัทค้าปลีกขนาดใหญ่เข้ามาประกอบกิจการในจังหวัดจะกระทบวิถีชีวิตและการกระจายรายได้ในจังหวัด (ผู้จัดการรายสัปดาห์ 360° 2554)

สิ่งที่ผู้เขียนได้ค้นพบจากการเขียนบทความชิ้นนี้คือการที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติไม่เพียงแต่เป็นตัวแสดงที่น่าสนใจตัวหนึ่งในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน หากแต่ยังเป็นพื้นที่ที่เอื้อให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับประชาธิปไตยเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวประชาชนมากขึ้น เพราะขบวนการเหล่านี้มีประเด็นในการเคลื่อนไหวที่หลากหลายตั้งแต่เรื่องชนชั้น ชชาติพันธุ์ การต่อต้านโลกาภิวัตน์และทุนนิยมสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน การแพทย์ ตลอดจนจนการเมืองเรื่องอัตลักษณ์และวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทุกคนในโลกไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้นการมีอยู่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติจึงแสดงให้เห็นว่ายังมีกลุ่มประชากรโลกอยู่จำนวนหนึ่งที่ตระหนักรับรู้ในประเด็นเหล่านี้และต้องการรณรงค์เพื่อขยายฐานการเคลื่อนไหวให้กับขบวนการของตนเอง หากแต่ไม่ใช่ประชาชนทุกคนที่จะเข้าร่วมการเคลื่อนไหวหรือสามารถติดตามปัญหาทุกประเด็นได้ เครือข่ายการเคลื่อนไหวเหล่านี้นอกจากเป็นช่องทางในการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว ยังเป็นตัวแสดงที่ช่วยเฝ้าระวัง ปกป้อง และเรียกร้องผลประโยชน์ให้กับสาธารณะ หรืออย่างน้อยก็ในประเด็นที่ขบวนการเหล่านั้นมีส่วนได้ส่วนเสียอยู่

สำหรับการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติในลักษณะที่เป็นการเคลื่อนไหวในประเด็นใหม่ๆ เช่น เรื่องสิทธิพลเมือง และอัตลักษณ์ผ่านเครือข่ายอาชีพ

และการมองเห็นผลประโยชน์ร่วมกันของผู้เคลื่อนไหวตามทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่และทฤษฎีกรอบโครงจะเป็นการเคลื่อนไหวที่มีโอกาสประสบความสำเร็จได้มาก เช่น การต่อต้านการค้ามนุษย์หรือการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในด้านต่างๆ ของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนที่เป็นเสียงส่วนน้อยในสังคม เช่น กลุ่มเกย์และเลสเบียน หรือผู้พิการ เป็นต้น เนื่องจากการเคลื่อนไหวในประเด็นดังกล่าวมักใช้วิธีที่ไม่รุนแรง มักเป็นการประท้วงเชิงสัญลักษณ์ และการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิพลเมืองยังเป็นสิ่งที่รัฐไม่สามารถปฏิเสธได้อีกด้วย

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนมองว่าการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆ ที่โคลนนิ่งในหนังสือของเธอ แม้อาจจะดูเหมือนเป็นเพียงการก่อความรำคาญเล็กๆ น้อยๆ ให้กับบรรษัทข้ามชาติ แต่การเคลื่อนไหวเป็นการสร้างจิตสำนึกการปฏิบัติ หรืออย่างน้อยก็เป็นการแสดงออกถึงการไม่ยอมรับอำนาจทุนนิยมในสังคมทุนนิยมโลกปัจจุบันที่ประชากรโลกพอจะทำได้ เพราะกำลังอันน้อยนิดหากอยู่แยกกันย่อมไม่สามารถต้านทานเครือข่ายที่เป็นทางการต่างๆ ของภาครัฐได้ แต่หากกำลังน้อยนิดเหล่านั้นได้มารวมกันเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ย่อมทำให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มปรากฏต่อสาธารณะได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และหากกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นมีโอกาสและมีกลยุทธ์ที่เอื้อให้ประสบความสำเร็จในการสร้างอิทธิพลต่อนโยบายรัฐ และทำให้รัฐต้องหันมาฟังเสียงจากสังคม แสดงให้เห็นว่าปลาเล็กที่กระจายกันอยู่ในหลายพื้นที่ในโลกสามารถรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายข้ามพรมแดนเพื่อรุมกินปลาใหญ่ได้เช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สถาบันวิจัยสังคม. 2545. *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการองค์กร
สาธารณประโยชน์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบัน.
- เบ็ญจมาศ ศิริภัทร, และ สุรพล มุละดา, บก. 2545. *เอ็นจีโอ: นักพัฒนาระดับรากหญ้าพันธุ์ที่สังคมขาด
(ไม่) ได้?* กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมศักยภาพชุมชน สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552. *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- พิศม มีถม. 2543. องค์กรพัฒนาเอกชนด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ใน *สามทศวรรษของ
องค์กรพัฒนาเอกชนไทย*, 49 - 61. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ผู้จัดการรายสัปดาห์ 360°. 2554. บัดฝุ่นอุทกภัยนี้เมืองที่ถูกลืมนิ่งสู่จังหวัดท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. *ผู้จัดการ
รายสัปดาห์ 360°*. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/mgrWeekly/ViewNews.aspx?NewsID=9540000058947>. (accessed October 20, 2014).
- ศุภมิตร ปิติพัฒน์. 2553. *เขตแดน/พรมแดน/ชายแดน*. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2550. *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: พัฒนาการและความก้าวหน้าขององค์ความรู้*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Allison, Graham T. 2002. Conceptual models and the Cuban missile crisis. In *American foreign
policy: Theoretical essays*, ed., G. John Tkenberry, 396 - 440. 4th ed. New York: Eddison-
Wesley Educational Publishers Inc.
- Axford, Barrie, Gary K. Browning, Richard Huggins, and Ben Rosamond. 2002. *Politics: An
introduction*. 2nd ed. London: Routledge.
- Hill, Christopher. 2003. *The changing politics of foreign policy*. New York: Palgrave-Macmillan.
- Keck, Magaret E. and Kathryn Sikkink. 1998. *Activists beyond borders: Advocacy networks in
international politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Klein, Naomi. 2002. *No logo: Taking aim at the brand bullies*. New York: Picador.

- Risse-Kappen, Thomas. 1995. *Bringing transnational relations back in*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, Steve, Amelia Hadfield, and Tim Dunne. 2008. *Foreign policy: Theories, actors, cases*. Oxford: Oxford University Press.
- Snow, David A, E. Burke Rochford, Steven K. Worden, and Robert D. Benford. 1986. Framing alignment processes, micromobilization and movement participation. *American Sociological Review* 51(4): 464 - 481. <http://www.uni-leipzig.de/~sozio/mitarbeiter/m29/content/dokumente/595/SnowFrame1986.pdf> (accessed February 14 2013).
- Tarrow, Sidney. 1994. *Power in movement: social movements, collective action and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- United Nations Inter-Agency Project on Human Trafficking (UNIAP). 2014. Key Regional Laws and Agreements. *United Nations Inter-Agency Project on Human Trafficking (UNIAP)*. http://www.no-trafficking.org/resources_laws_regional.html. (accessed October 20 2014).
- Webmaster Marketeer. 2014. “เทสโก้ โลตัส” หมัดชูกคือ “Express” หมัดแย็บคือ “365”. *Marketeer*. <http://marketeer.co.th/2014/10/tesco-lotus-express-365/> (accessed October 20 2014).